

KRZYSZTOF PILARCZYK

BIBLIA CHRZEŚCIJAN

WPROWADZENIE

RELIGIOZNAWCZE, HISTORYCZNE I LITERACKIE

Kraków 2020

BIBLIA **CHRZEŚCIJAN**

KRZYSZTOF PILARCZYK

BIBLIA CHRZEŚCIJAN

WPROWADZENIE

RELIGIOZNAWCZE, HISTORYCZNE I LITERACKIE

Kraków 2020

Prof. dr hab. Krzysztof Pilarczyk
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie,
Wydział Filozoficzny, Instytut Religioznawstwa
 <https://orcid.org/0000-0001-9283-1204>
e-mail: krzysztof.pilarczyk@uj.edu.pl

© Copyright by Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, 2020

RECENZENCI:

bp prof. dr hab. Zbigniew Kiernikowski, ks. prof. dr hab. Grzegorz Szamocki

KOREKTA:

Jadwiga Pilarczyk

PROJEKT OKŁADKI:

Artur Koziół

Książkę przygotowano w ramach prac badawczych i dydaktycznych prowadzonych przez jej autora w Instytucie Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Druk książki dotowany przez Wydział Filozoficzny UJ

Na okładce ryba – symbol Jezusa Chrystusa i znak pierwszych chrześcijan; grecki akronim ΙΧΘΥΣ (ryba) utworzony z pierwszych liter wyrazów: **I**esous **C**hristos **T**heou **H**yios **S**oter – Jezus Chrystus Boga Syn Zbawca

ISBN 978-83-8138-251-9 (druk)

ISBN 978-83-8138-252-6 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381382526>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./fax 12 4211387, 12 4312743

<https://akademicka.pl>

Fot. Paweł Mazur

Wielce Szanownemu Panu Komandorowi
Stanisławowi Osmendzie

Kawalerowi Zakonu Rycerskiego Świętego Grobu Bożego w Jerozolimie
w siedemdziesiątą rocznicę urodzin

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
1. <i>BIBLIA</i> CHRZEŚCIJAN W PANTEONIE LITERATUR SAKRALNYCH.	11
1.1. Buddyzm	17
1.2. Dżinizm	20
1.3. Konfucjanizm	21
1.4. Taoizm	24
1.5. Zaratusztrianizm	25
1.6. Judaizm	26
1.7. Chrześcijaństwo	32
1.8. Islam	36
2. KANON CZY KANONY <i>BIBLII</i> CHRZEŚCIJAN?	43
3. KONTEKST GEOGRAFICZNY, HISTORYCZNO-RELIGIJNY I JĘZYKOWY <i>BIBLII</i> CHRZEŚCIJAN	59
3.1. Obszar geografii biblijnej	60
3.2. Kontekst historyczno-religijny	67
3.2.1. Kontekst żydowski	67
3.2.2. Kontekst grecko-rzymski	73
3.2.3. Kontekst językowy	75
4. HISTORIA I KRYTYKA TEKSTU <i>BIBLII</i> CHRZEŚCIJAN	79
4.1. <i>Stary Testament</i>	80
4.1.1. Po hebrajsku	80
4.1.2. Starożytne tłumaczenia <i>Biblii</i> hebrajskiej i ich odpisy.	83
4.2. <i>Nowy Testament</i>	86
4.2.1. Po grecku	86
4.2.2. Starożytne tłumaczenia.	91
4.2.3. Instytut badań nad historią tekstu <i>Nowego Testamentu</i> i jego krytyką.	92
4.3. Krytyka tekstu biblijnego	93

5. HERMENEUTYKA BIBLIJNA.	97
6. KSIĘGI <i>NOWEGO TESTAMENTU</i> I ODKRYWANIE ICH SENSU ..	107
6.1. Od oralnej do pisanej tradycji o Jezusie	109
6.2. Epistolografia <i>Nowego Testamentu</i>	114
6.2.1. Listy Pawła i Pawłowe	115
6.2.2. <i>List do Hebrajczyków</i>	123
6.2.3 Listy katolickie	124
6.3. Pisma narracyjne	128
6.3.1. Ewangelie synoptyczne	129
6.3.1.1. Problem synoptycznych	131
6.3.1.2. <i>Ewangelia według Marka</i>	133
6.3.1.3. <i>Ewangelia według Mateusza</i>	134
6.3.1.4. <i>Ewangelia według Łukasza</i>	135
6.3.2. <i>Dzieje apostołskie</i>	136
6.3.3. <i>Ewangelia według Jana</i>	139
6.3.4. <i>Apokalipsa Jana</i>	141
7. <i>STARY TESTAMENT</i> POMOCĄ W OBJAŚNIANIU „WYDARZENIA JEZUSA”	145
8. ARCHEOLOGIA <i>NOWEGO TESTAMENTU</i>	149
<i>Appendix: Całun turyński artefaktem dotyczącym pochówku Jezusa?</i> ..	153
9. <i>BIBLIA</i> CHRZEŚCIJAN NA TLE LITERATUR SAKRALNYCH ..	161
10. <i>BIBLIA</i> CHRZEŚCIJAN ŹRÓDŁEM UNIWERSALNEJ KULTURY	169
LITERATURA POMOCNICZA	175

STRESZCZENIE

Dla wielu *Biblia* jawi się jako księga mało dostępna i mentalnie odległa. Autor książki przychodzi im z pomocą. Nazywa ją „odkrywaniem świata *Biblii*”, niejednokrotnie zamkniętego dla wielu młodych ludzi ze względu na kod historyczny, kulturowy i religijny, często dla nich nierozpoznawalny. Książka podejmuje próbę umiejętnego „rozkodowania” *Biblii* chrześcijańskiej oraz ukazania jej także jako tekstu kulturowego, który rzuca światło na korzenie współczesnej kultury i aksjologii.

Autor w tym opracowaniu nawiązuje do wcześniejszej swej książki: *Literatura żydowska od epoki biblijnej do haskali. Wprowadzenie religioznawcze, literackie i historyczne* (Kraków 2006, 2009²). Także niniejsza książka wykazuje podobne ujęcie religioznawcze, historyczne i literackie (a nie teologiczne). Adresowana jest wprawdzie do środowiska akademickiego (głównie studentów kierunków humanistycznych i społecznych), ale z pewnością może służyć szerszemu gronu odbiorców. Wiele osób bowiem, i to wcale nierzadko, wciąż szuka własnej tożsamości w wymiarze kulturowym i religijnym.

Książka dobrze obrazuje współczesny stan wiedzy dotyczącej *Biblii* chrześcijan, niczego nie narzucając czytelnikom. Sam autor utrzymuje dystans do tego, co przedstawia, dążąc do utrzymania wobec poruszanych kwestii ideologicznej neutralności. Ukazuje jednocześnie drogi oddziaływania *Biblii* chrześcijańskiej na różne sfery życia w wymiarze społecznym i indywidualnym. Biorąc za punkt wyjścia ukazanie szerokiego panteonu literatur sakralnych oraz osadzenie w nim także sakralnej literatury chrześcijaństwa, dokonuje nie tyle konfrontacji *Biblii* chrześcijan z nimi, ile raczej odczytania jej specyficznej wartości na ich tle. Wykorzystuje przy tym osiągnięcia współczesnej myśli teologicznej, wypracowanej zwłaszcza na Drugim Soborze Watykańskim i kontynuowanej przez dekady w rozlicznych badaniach.

Książka składa się z dziesięciu rozdziałów, ułożonych w logicznym i progresywnym porządku. Autor ukazuje w nich najpierw panteon

literatur sakralnych (wybranych religii, co zrozumiałe) i na ich tle *Biblię* chrześcijan. Następnie przedstawia historię biblijnych kanonów chrześcijaństwa (z całą różnorodnością), szeroki kontekst geograficzno-kulturowy jej powstania, historię i krytykę tekstualną, zwłaszcza *Nowego Testamentu* (NT) oraz hermeneutykę biblijną. Dalej dokonuje niezwykle syntetycznej, ale – odpowiadającej całości opracowania – prezentacji grup i poszczególnych ksiąg NT oraz zależności między *Starym* a *Nowym Testamentem*. Wreszcie podaje przegląd najważniejszych osiągnięć archeologii NT, która wspomaga proces badawczy nad jego księgami. W końcu przedstawia oryginalność *Biblii* chrześcijan na tle innych literatur sakralnych oraz jej źródłową wartość dla współczesnej kultury europejskiej, co nie zawsze jest pamiętane albo czasami nawet nieuświadamiane.

Słowa kluczowe: Biblia, Nowy Testament, chrześcijaństwo, bibliistyka, religioznawstwo

CHRISTIAN BIBLE

Religious, historical and literary introduction

SUMMARY

For many, the Bible appears to be hardly approachable and very distant in terms of modern mentality. The author of the book comes to their aid. He calls it “discovering the world of the Bible” – a journey through reality that seems unundterstandable to young people because of its historical, cultural and religious code. The book attempts to skillfully “decode” the Christian Bible and also tries to show it as a cultural text that sheds light on the roots of modern culture and its axiology.

In this study, the author refers to his earlier book: *Jewish literature from the Biblical age to the Haskalah. Religious, historical and literary introduction* (Krakow 2006, 2009²). This book also presents a similar, religious, historical and literary (not theological) approach. Although it is addressed to the academic community (mainly students of humanities and social sciences), it can certainly serve a wider audience - young people seek (quite often recently) for their identity in both cultural and religious dimensions.

The book is a good illustration of the modern state of knowledge about the Bible, without imposing anything on readers. The author himself maintains a distance to what he presents, striving to maintain ideological neutrality towards the issues raised. At the same time, he shows the ways in which the Christian Bible influences various spheres of life in a social and individual dimension. Taking as a starting point the presentation of a wide pantheon of sacred texts and embedding the sacred literature of Christianity in these literatures, he does not confront the Bible of Christians with them, but rather presents its specific value in their context. He uses the achievements of modern theological thought, formulated during the Second Vatican Council and developed for decades in numerous studies.

The book consists of ten chapters, arranged in a logical and consequent order. First, the author presents a pantheon of sacred literatures (selected religions, which is understandable) and the Bible of Christians in their context. Then he presents the history of the biblical canons of Christianity (with all its diversity), the wide geographical and cultural context of its creation, its history and matters of textual criticism – especially of the New Testament (NT) – and Biblical hermeneutics. He further makes an extremely synthetic, but – corresponding to the whole study – presentation of groups and individual NT books, and the relationship between the Old and New Testaments. Finally, he gives an overview of the most important achievements of NT archeology, which supports the research process on his books. In the end, he presents the originality of the Christian Bible compared to other religious literatures and identifies its value (which often seems forgotten or even unrealised) as a source for contemporary European culture.

Keywords: Bible, New Testament, Christianity, biblical studies, religious studies

KRZYSZTOF PILARCZYK – profesor zwyczajny w Instytucie Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, kierownik Pracowni Historii Relacji Chrześcijańsko-Żydowskich, członek Stowarzyszenia Biblistów Polskich oraz Towarzystwa Studiów Interdyscyplinarnych „Fides et Ratio” we Wrocławiu. Współpracownik Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie i Polskiego Centrum Sydonologicznego. Autor około 300 publikacji naukowych. Zainteresowania koncentruje na historii judaizmu, literaturze biblijnej i apokryficznej, początkach chrześcijaństwa, starożytnej gnozie, dialogu międzyreligijnym, kulturze książki żydowskiej oraz turystyce religijnej (Bliski Wschód). Jego aktywność naukowa jest dokumentowana na stronie:

<http://www.cyfronet.krakow.pl/~uwpilarc/>
(tamże adresy do korespondencji)

Praca prof. dra hab. Krzysztofa Pilarczyka, jakkolwiek wpisuje się w szeroki wachlarz badań i publikacji biblistycznych, stanowi jednocześnie pod pewnym względem prawdziwe novum. Autor zdecydował się na przygotowanie bodaj pierwszego w polskim dorobku piśmienniczym dzieła, które możemy nazwać akonfesyjnym podręcznikiem akademickim dotyczącym Biblii chrześcijan. W takim ujęciu to opracowanie będzie stanowiło niewątpliwą pomoc dla studentów (i nie tylko) w obszarze wiedzy biblijnej, ale także w różnych dziedzinach humanistyki i nauk społecznych.

Z recenzji prof. dra hab. Zbigniewa Kiernikowskiego, biskupa legnickiego
